

Шандова Н.В.

*д.е.н., професор кафедри економіки,
підприємництва та економічної безпеки,
Херсонський національний технічний університет*

Shandova Nataliya

Kherson National Technical University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6278-1143>

Ожго М.В.

*аспірантка кафедри менеджменту, маркетингу і туризму,
Херсонський національний технічний університет*

Ojgo Maryna

Kherson National Technical University

ОСОБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ FEATURES OF ENTREPRENEURSHIP IN THE MODERN ECONOMY

Анотація. Статтю присвячено дослідженню підприємництва в умовах нової інформаційної реальності в напрямі розкриття особливостей становлення й функціонування його нових форм. Визначено, що нові форми підприємництва виникають через мінливий характер подій в економіці, прояви рис інформаційного суспільства, глобалізацію інформаційної економіки. Нові форми підприємництва характеризуються: споживанням і використанням у діяльності сучасних інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій; системною автоматизацією; можливістю здійснювати ділові відносини без особистого контакту та дистанційно взаємодіяти з усіма контрагентами підприємства. Установлено, що специфічним інфраструктурним забезпеченням нових форм підприємництва є система електронних платежів, яка активно використовуються як механізм підвищення ефективності підприємницької діяльності. Перспективи управління «ресурсною» інфраструктурою в інтересах розвитку нової форми підприємництва пов'язані зі створенням їм власних систем електронних платежів.

Ключові слова: підприємництво, інформаційна економіка, інформаційно-комунікаційні технології, мережа Інтернет, інфраструктура.

Постановка проблеми. Сучасна економіка для отримання прибутку використовує ве-

лики масиви необмежених у просторі та часі інформаційних ресурсів. При цьому глобальним інформаційним простором виступає Інтернет, що сьогодні кардинально змінив традиційні аспекти життя суспільства та особистості. Саме Інтернет надихнув на підйом нової хвилі творчості і, як наслідок, виникнення нової форми підприємництва, пов'язаного з розповсюдженням у сучасному суспільстві електронної культури, характерними ознаками якої є цифрова форма, віртуальність, вільний доступ до інформації, дистанційність, інноваційність та ін.

Необхідно відзначити, що сучасному підприємству в контексті інформаційного суспільства властива своєрідність, яка полягає у тому, що інструментом управління реальним світом виступає віртуальний світ. Так, К. Андерсен у монографії про нові моделі бізнесу «Довгий хвіст. Ефективна модель бізнесу в Інтернеті» досліджує раніше невідоме явище, що виникло разом із розвитком Інтернету й дістало оформлення у вигляді правила «довгого хвоста». Це правило кардинально відрізняється від діючого в масовій економіці правила Парето, згідно з яким «20% товарів приносять 80% прибутку», тому що в умовах нової економіки,

вибудованої на новітніх технологіях, насамперед на інформаційно-комунікаційних, 80% мало затребуваних товарів можуть принести прибуток, у сотні разів переважаючий прибуток від хіт-товарів [1]. Правило «довгого хвоста» характеризує економіку XXI ст., і йдеться про мікроекономіку ринків епохи Інтернету, що мають необмежену кількість ніш [1]. Найголовніше тут полягає у тому, що ця ефективна мережна економіка є результатом одного з винаходів нового підприємництва епохи високих технологій.

У зв'язку із цим уявляється доцільним проводити вивчення підприємництва в умовах нової інформаційної реальності в напрямі розкриття особливостей становлення й функціонування його нових форм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями різноманітних аспектів організації підприємництва в умовах інформаційної економіки займалися вітчизняні та закордонні учені, серед них: В. Геєць, А. Мазаракі [2], які досліджували проблеми формування інформаційної економіки та інформаційного суспільства; В. Куйбіда, О. Петроє, Л. Федулова [6], робота яких спрямована на виявлення передумов формування цифрової економіки та суспільства в регіонах України; М. Кастельс, який у роботі «Інформаційна епоха» [3] проводив дослідження передових форм сучасних організацій, таких як віртуальна компанія; М. Уорнер і М. Вітцель [5], які в роботі «Віртуальні організації. Нові форми ведення бізнесу в XXI столітті» дали комплексний аналіз організацій, що функціонують в інформаційній економіці. Наявність значної кількості досліджень, присвячених новій формі організації підприємництва в умовах цифрової економіки, підкреслює актуальність даної проблематики.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на зростаючу кількість досліджень у сфері цифрової модернізації підприємництва, спостерігається недостатня опрацьованість особливостей нових форм підприємництва в контексті інноваційної економіки як глобальної інформаційної системи, а також необхідного його інфраструктурного забезпечення. Вивчення особливостей нових форм підприємництва

в умовах нової інформаційної реальності дасть змогу не тільки активізувати процеси формування, функціонування й розвитку різних форм підприємництва в інформаційному середовищі сучасної вітчизняної економіки, а й одержати синергетичний ефект від комбінування елементів ресурсної бази підприємств-партнерів.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження особливостей нової форми підприємництва в контексті інноваційної економіки як глобальної інформаційної системи.

Виклад основного матеріалу. Особливості нової форми підприємництва в умовах інформаційного суспільства виникають завдяки таким положенням.

По-перше, сьогоднішній розвиток суспільства по-новому визначає межі управління соціальними, економічними, політичними й іншими процесами, що дає змогу знаходити адекватні вирішення глобальних викликів, з якими стикається сучасне суспільство, котре, своєю чергою, формує особливості нових форм підприємництва. Це означає, що досить мінливий характер подій в економіці слугує джерелом істотних проблем для підприємництва, коли необхідно приймати фундаментальні рішення в умовах невизначеного, непередбаченого майбутнього.

По-друге, основні риси інформаційного суспільства визначають особливості економічної поведінки підприємництва. Одним із головних проявів інформаційного суспільства є цифровий світ, ядром якого виступає Інтернет як самокерований інформаційний простір. «У міру розширення цього простору, – підкреслюють Є. Шмідт і Дж. Коен, – будуть мінятися наші уявлення практично про кожний аспект нашого життя – від повсякденних дріб'язків до фундаментальних понять, що стосуються особистості, відносин з оточуючим середовищем і навіть власної безпеки» [7]. Інтернет кардинально змінив і продовжує змінювати всі сфери життєдіяльності людини й суспільства. Він стимулює підйом нової хвилі творчості й надає імпульс новим формам підприємництва, пов'язаним із функціонуванням і подальшим розвитком інформаційного суспільства.

По-третє, щоб розуміти тенденції розвитку нових форм підприємництва, необхідно мати прогнози розвитку суспільства. Нові форми підприємництва породжуються інноваційною економікою нового типу, яка являє собою глобальну інформаційну систему. Інноваційна економіка, як пише В.В. Трейер, – «це економіка знань, заснована на інноваціях у науці й технологіях, у якій додана вартість створюється, головним чином, завдяки висококваліфікованому людському капіталу, а не тільки за рахунок матеріального виробництва. При цьому економіка залишається ринковою, а реалізація інновацій передбачає наявність у країні розвиненої системи венчурного бізнесу й державної підтримки» [4]. Саме в контексті системи глобальної інноваційної інформаційної економіки виникає нова форма підприємництва.

Новій формі підприємництва притаманні такі характерні риси:

1. Споживання й використання в підприємницькій діяльності сучасних інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій. Сьогодні дані технології тільки розробляються або перебувають на початковій стадії впровадження, тому під час статистичного обліку використання сучасних інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій у підприємстві в інформаційних бюлетенях Державної служби статистики вказуються більш доступні й розповсюджені технології, а саме: користування комп'ютерами, доступ до Інтернету, використання фіксованого широкосмугового з'єднання з мережею Інтернет, вебсайти під час використання мережі Інтернет, використання послуг хмарних обчислень, аналіз «великих даних», використання інформаційно-комунікаційних технологій для надання/отримання рахунків-фактур, електронна торгівля через мережу Інтернет, використання мережі Інтернет із метою отримання банківських та фінансових послуг.

2. Системна автоматизація, що охоплює не тільки виробничі, а й розподільні підприємницькі процеси.

3. Реалізація функцій управління за допомогою наявності матеріальних і віртуальних активів, тобто об'єктів, що мають фізичну й

електронну форми та економічну цінність, які можуть дати змогу встановлювати й підтримувати ділові відносини без особистого контакту.

4. Здійснення діяльності без чіткої прив'язаності до конкретного географічного положення з використанням віртуальних локальних мереж, що дає змогу швидко й дистанційно взаємодіяти з усіма контрагентами підприємства, враховуючи їхні індивідуальні вимоги.

Необхідно також зауважити, що організація підприємництва в межах інформаційної економіки потребує специфічного інфраструктурного забезпечення. Отже, характеристики нової форми підприємництва – віртуального підприємництва дають змогу підприємцям отримати доступ і використовувати інфраструктурне забезпечення як власного галузевого ринку, так і інформаційної економіки у цілому.

Під інфраструктурним забезпеченням підприємництва в інформаційній економіці розуміють середовище, яке забезпечує умови для його розвитку. Загальновідомими складниками інфраструктурного забезпечення є нормативно-правове забезпечення, кадрове забезпечення, забезпечення посередницькими структурами, матеріальне забезпечення. Ураховуючи характерні риси нових форм підприємництва, зокрема дистанційну взаємодію з контрагентами, пропонуємо в інфраструктурному забезпеченні виділити специфічні підприємницькі інструменти управління «ресурсами» – систему електронних платежів, за допомогою яких здійснюється оплата товарів та послуг у межах транзакцій.

Дослідження використання Інтернету в підприємстві для закупівель і продажів у розрізі країн світу за 2018 р. показало, що найбільш активно Інтернет використовується в Китаї (перше місце у світі) – його застосовують 45% підприємств для продажів і 46% підприємств для закупівель. У Швеції (друге місце у світі) Інтернет використовують 29% підприємств для продажів і 28% підприємств для закупівель. У Чеській Республіці (посідає третє місце) Інтернет використовують 24% підприємств для продажів

і 57% підприємств для закупівель [8]. Це свідчить про значні перспективи розвитку віртуального підприємництва у світі, а світовий досвід вирішення завдання розвитку «цифрової» економіки може виявитися корисним для України.

Вивчаючи світовий досвід віртуального підприємництва, можна виділити три моделі розвитку «ресурсної» інфраструктури із залученням «ресурсних» посередників. «Ресурсні» посередники – оптові агенти, брокери й електронні ринки, які не визнають права власності на товари, які вони продають.

Перша модель припускає здійснення платежів по банківських картках і розрахунковим рахункам за допомогою систем електронних платежів. Вона найпоширеніша в сучасній світовій економіці й реалізується більшістю розвинених і країн, що розвиваються, у тому числі в Україні.

Приміром, за даними 2018 р., у Великобританії продажі через Інтернет становили 15% від загального числа транзакцій [8].

Найбільш високий темп росту торгівлі через Інтернет і мобільні додатки в 2012–2018 рр. продемонструвала Польща [8].

У США в 2018 р. обсяг продажів підприємств через Інтернет становив 133 млрд. дол., що на 5% більше порівняно з попереднім роком. Водночас сукупна частка обсягу онлайн-торгівлі в загальній структурі роздрібних продажів у США невелика й перебуває на рівні 3,6% у 2018 р. порівняно з 3,4% у 2017 р. [9].

Головною категорією товарів у сфері промислових електронних продажів у промисловості в 2015 р. у США став одяг і аксесуари, включаючи взуття. Сукупний обсяг продажів по даній категорії перевищив 14 млрд. дол. Друга категорія у сфері електронних продажів – комп'ютерне устаткування, продажі якого становили 13 млрд. дол. За нею йдуть продажі у сфері електроніки й побутової техніки, а також музики та відео. Окрім того, можна відзначити, що віртуальне підприємництво зростає й у сфері реалізації промислової продукції. За даними на 2018 р., електронні продажі забезпечили 1,8% (124 млрд. дол.) виторгу промислових підприємств у США [9].

Продажі через Інтернет за допомогою електронних торговельних майданчиків у сфері B2B поступово стають частиною практики промислових підприємств. Обсяг здійснених транзакцій у сфері B2B становив близько 1 000 млрд. євро в 2018 р. у країнах зони євро й 689,3 млрд. дол. (4,2% від загального обсягу оптової торгівлі) у США [9].

Банківські картки, переважно кредитні, є домінуючим способом здійснення транзакцій віртуальним підприємництвом у рамках розглянутої моделі. Вони також домінують у сфері роздрібних транзакцій (B2C).

Друга модель розвитку «ресурсної» інфраструктури припускає небанківські електронні платежі, тобто за допомогою мобільних платежів. Дана модель менш поширена й реалізується деякими країнами, що розвиваються. Відповідно до даної моделі, системи електронних платежів застосовуються в підприємстві для здійснення мобільних платежів через небанківські фінансові організації, що дає змогу передавати ділову й контактну інформацію за допомогою мобільного телефону. Низька вартість даної послуги, особливо порівняно з друкованими візитними картками, а також зручність зберігання й поширення завдяки можливості здійснення автоматичного розсилання роблять її привабливою й затребуваною. Використання даного підприємницького інструменту позитивно впливає на успіх і зростання бізнесу, тому що дає змогу значно скоротити транзакційні витрати для споживачів і підприємств, а також спростити процес здійснення транзакцій. Найбільш широко використовуваними небанківськими системами оплати товарів і послуг є системи PayPal, Webmoney, Qiwi, UAPAY.

Третя модель формується шляхом розвитку фінансово-промислових груп, тобто вона не є масово доступною і може застосовуватися тільки великим бізнесом. Відповідно до даної моделі, системи електронних платежів застосовуються в підприємстві для здійснення платежів по банківських картах, розрахункових рахунках без «ресурсних» посередників через власні банки великих промислових підприємств. Як приклад фінансово-промислових груп можна привести:

у Швеції – фінансова група Валленбергів; у Швейцарії – «Нестле», «Броу-Бовери»; у Нідерландах – «Алхімін банк Недерланд» – «Ройял Датч Шелл»; у Німеччині – Deutsche Bank AG; в Україні – «Інтерпайп», «Укрпромінвест», «ПУМБ», «Укртелеком». За інтеграції з банками промислові підприємства як першочергову ціль переслідують залучення додаткових інвестиційних і кредитних ресурсів, а здійснення платежів через системи електронних платежів власних банків виступає додатковою перевагою.

Як видно з проведеного дослідження, виділення в окрему категорію «ресурсної» інфраструктури як сукупності «ресурсних» посередників (інвесторів, кредиторів і постачальників фінансових послуг) забезпечує конкурентоспроможність підприємництва й стимулювання його розвитку.

Висновки і пропозиції. Розвиток інформаційної економіки супроводжується формуванням нових форм організації підприємництва, які можуть відповісти на ринкові зміни здатністю швидко адаптуватися, генерувати нові знання, розробляти й упроваджувати інновації, що дають змогу одержати синергетичний ефект від комбінування власних компетенцій і ресурсів. Нові форми підприємництва виникають через мінливий характер подій в економіці, прояви рис інформаційного суспільства, глобалізацію інформаційної економіки. Нові форми підприємництва характеризуються: споживанням і використанням у діяльності сучасних інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій; системною автоматизацією; можливістю здійснювати ділові відносини без особистого контакту та дистанційно взаємодіяти з усіма контрагентами підприємства.

Специфічним інфраструктурним забезпеченням нових форм підприємництва має стати система електронних платежів, яка може активно використовуватися як механізм підвищення ефективності підприємницької діяльності. Перспективи управління даною інфраструктурою в інтересах розвитку нової форми підприємництва пов'язані зі

створенням ним власних систем електронних платежів.

Література:

1. Андерсен К. Длинный хвост. Эффективная модель бизнеса в Интернете. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2012. 296 с.
2. Геєць В.М. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів : монографія / за ред. В.М. Геєця, А.А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. 389 с.
3. Кастельс М. Информационная эпоха. Экономика, общество и культура. Москва, 2000. 608 с.
4. Трейер В.В. Информационная экономика нового поколения как глобальная информационная система. *Информационное общество*. 2013. № 5. С. 16–22.
5. Уорнер М., Витцель М. Виртуальные организации. Новая форма ведения бизнеса в XXI веке. Москва, 2005. 296 с.
6. Цифрові компетенції як умова формування якості людського капіталу : аналітична записка / В.С. Куйбіда та ін. Київ : НАДУ, 2019. 28 с.
7. Шмідт Е., Коен Дж. Новий цифровий світ. Як технології змінюють державу, бізнес і наше життя / пер. з англ. Г. Лелів. Львів : Літопис, 2015. 368 с.
8. Share of enterprises' turnover on e-commerce. *Eurostat*. URL : <https://ec.europa.eu/eurostat>.
9. DigiWorld Yearbook 2019. *IDATE*. URL : <http://www.idate.org/en/Home/> (дата звернення: 14.11.2019).

References:

1. Andersen, K. (2012). *Dlinnyy khvost. Effektivnaya model' biznesa v Internete*. [Long tail. Effective business model on the Internet]. Moskva : Mann, Ivanov i Ferber. (in Russian)
2. Ghejcej, V. (Ed.), Mazaraki, A. (2008) *Priorytety nacional'nogho ekonomichnogho rozvytku v konteksti ghlobalizacijnykh vyklykiv : monoghrafija*. [Priorities for national economic development in the context of globalization challenges]. Kyjiv : Kyjiv. nac. toreh.-ekon. un-t. (in Ukrainian)
3. Kastel's, M. (2000). *Informatsionnaya epokha. Ekonomika, obshchestvo i kul'tura*. [The information age. Economy, society and culture]. Moskva. (in Russian)
4. Treyer, V. (2013) *Informatsionnaya ekonomika novogo pokoleniya kak global'naya informatsionnaya sistema*. [The new generation information economy as a global information system]. *Informatsionnoe obshchestvo*. no. 5. pp. 16–22.
5. Uorner, M., Vitsel', M. (2005) *Virtual'nye organizatsii. Novaya forma vedeniya biznesa v XXI veke*. [Virtual organizations. A new form of doing business in the XXI century]. Moskva. (in Russian).
6. Kujbida, V., Petroje O., Fedulova, L., & et. al. (2019) *Cyfrovi kompetenciji jak umova formuvannja jakosti ljudsjkogho kapitalu : analit. zap.* [Digital competencies as a condition for shaping the quality of human capital]. Kyjiv : NADU. (in Ukrainian)
7. Shmidt, E., Koen, Dzh. (2015) *Novyj cyfrovij svit. Jak tehnologhiji zminjutyj derzhavu, biznes i nashe zhyttja*. [The new digital world. How technologies change the state, business and our lives]. Ljviv : Litopys. (in Ukrainian)
8. Share of enterprises' turnover on e-commerce. *Eurostat*. URL : <https://ec.europa.eu/eurostat>.
9. DigiWorld Yearbook 2019. *IDATE*. URL : <http://www.idate.org/en/Home/>.

Аннотация. Статья посвящена исследованию особенностей предпринимательства в условиях новой информационной реальности. Определено, что новые формы предпринимательства зарождаются из-за изменений свойств экономической сферы, возникновения дополнительных характеристик информационного общества, глобализации информационной экономики. Новые формы предпринимательства характеризуются: потреблением и использованием в своей деятельности современных информационно-коммуникационных (цифровых) технологий; системной автоматизацией; возможностью осуществлять деловые отношения без личного контакта и дистанционно взаимодействовать со всеми контрагентами предприятия. Установлено, что специфическим инфраструктурным обеспечением новых форм предпринимательства является система электронных платежей, которая может использоваться в качестве механизма повышения эффективности предпринимательской деятельности. Управление «ресурсной» инфраструктурой в интересах развития новой формы предпринимательства связано с созданием им собственных систем электронных платежей.

Ключевые слова: предпринимательство, информационная экономика, информационно-коммуникационные технологии, сеть Интернет, инфраструктура.

Summary. The purpose of the article is to investigate the features of a new form of entrepreneurship in the context of the innovation economy as a global information system. The study determined that new forms of entrepreneurship arise from: the volatile nature of economic events, which serve as a source of problems for entrepreneurship and require fundamental decisions in an uncertain, unpredictable future; the manifestation of the features of the information society, resulting in changes in all spheres of human activity and society and stimulated new waves of creativity; the globalization of the information economy, in which value-added is created mainly through highly skilled human capital, not just through material production. New forms of entrepreneurship are characterized by: consumption and use of modern information and communication (digital) technologies in business activities, in particular, the use of fixed broadband connection to the Internet, websites, cloud computing services, analysis of "big data", use of the Internet to obtain banking and financial services; system automation, covering production and distribution business processes; the presence of tangible and virtual assets that ensure the implementation of business relationships without personal contact, the ability to remotely interact with all counterparties of the enterprise, taking into account their individual requirements. The study found that the new features of entrepreneurship allow entrepreneurs to gain access to and use infrastructure support both for their own industry market and the information economy as a whole. Given the characteristics of new forms of entrepreneurship, it was suggested that specific entrepreneurial tools for managing "resources" should be highlighted in the infrastructure. This tool is a system of electronic payments by means of which payment for goods and services is made within transactions. Taking into account the features of new forms of entrepreneurship, in the conditions of a new informational reality, will allow not only to intensify the processes of formation, functioning and development of various forms of entrepreneurship in the information environment of modern economy, but also to get a synergetic effect from the combination of elements of resource base of partner enterprises.

Keywords: entrepreneurship, information economy, information and communication technologies, Internet, infrastructure.